

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
у Національному університеті «Одеська
юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора О.Г. Шило
на дисертацію Крет Галини Романівни**

**«Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі
України: теоретико-правові та практичні основи», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність - Одеса, 2020.
– 530 сторінок (з них основний текст - 402 сторінки), українською
мовою.**

Актуальність обраної теми дослідження. З прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) істотно змінено нормативну модель кримінального провадження, впроваджено низку законодавчих новацій, які розширили сферу дії засади змагальності, впровадили механізми захисту прав і свобод людини, що визнані міжнародним співтовариством у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод тощо. Це зумовило необхідність зміни законодавчих підходів до нормативної моделі доказування в кримінальному провадженні, конвергенції процесуальної форми в цьому її аспекті, унормування низки стандартів доказування, що мають багаторічну історію застосування в іноземних країнах, зокрема, країнах англо-американської правової традиції. Частина цих стандартів отримали пряме нормативне закріплення в чинному КПК, частина з них імпліцитно читається у низці його положень, що унормовують порядок здійснення доказування сторонами кримінального провадження.

Впровадження стандартів доказування в кримінальне процесуальне законодавство України має на меті забезпечення права кожного на справедливий суд та вирішення завдань кримінального провадження, закріплених у статті 2 КПК. Разом з тим, восьмирічне застосування КПК свідчить про наявність істотних складнощів у правозастосуванні, що, зокрема, пов'язані із відсутністю єдності в розумінні змісту цих стандартів, недостатнім рівнем їх наукової розробки, складності подолання стереотипних підходів до розуміння доказів і доказування, що превалювали за часів дії КПК 1960 року.

Необхідно відзначити, що за останній час в Україні з'явилися ґрунтовні наукові роботи, присвячені проблемі стандартів доказування в кримінальному провадженні (А.А. Павлишина, Х.Р. Слюсарчук, В.А. Завтура, В.В. Вапнярчука та ін.), проте комплексне наукове дослідження в такому ракурсі, як воно здійснено в дисертаційній роботі Г.Р. Крет, в Україні є першим.

Таким чином, актуальність дослідження міжнародних стандартів доказування в кримінальному процесі України обумовлена низкою чинників, серед яких відносна новизна кримінального процесуального законодавства, проблеми правозастосування, що потребують наукового розв'язання, а також стан наукової розробки цієї проблематики, який на даний час не можна визнати достатнім.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується застосуванням сучасних методів наукового дослідження. Здобути дисертанткою результати базуються на комплексному використанні методів наукового пізнання, які в своєму логічному поєднанні дали змогу всебічно розглянути проблему міжнародних стандартів доказування в кримінальному процесі України, досягти поставлену дисертантом мету та вирішити завдання.

Методологічним підґрунтям роботи стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, обрані з урахуванням мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Так, історико-правовий метод використано під час дослідження автором генези розвитку міжнародних стандартів доказування і теоретичних уявлень про них (підрозділи 1.1, 2.1). Компаративний метод

дозволив встановити відповідність стандартів доказування, передбачених КПК України і напрацьованих у національній правозастосовчій практиці, міжнародним стандартам доказування (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3). Розмежування стандартів доказування та стандартів доказаності здійснено за допомогою застосування системно-структурного методу (підрозділ 1.3). Звернення до структурно-функціонального методу дозволило визначити функціональне призначення міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі України (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3). За допомогою формально-юридичного методу сформульовано визначення понять, які мають концептуальне значення в аспекті теми дисертаційної роботи, а саме - «стандарти доказування», «міжнародні стандарти доказування», «міжнародні стандарти справедливого правосуддя», «обґрунтована підозра», «достатня підстава», «поза розумним сумнівом» (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 4.1, 4.2, 4.3). Соціолого-правовий метод використовувався під час проведення анкетування та аналізу його результатів (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3). Метод теоретико-правового моделювання став у нагоді при формулюванні пропозицій, спрямованих на вдосконалення КПК України та імплементацію в національне законодавство та правозастосування міжнародних стандартів доказування (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.3).

Достовірність наукових результатів визначається теоретичною основою дисертаційної роботи (авторкою використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, міжнародні нормативні акти, законодавство та інші нормативні акти окремих зарубіжних країн (їх перелік складає 852 найменування) та емпіричною базою дослідження, яку склали рішення ЄСПЛ, Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, результати проведеного узагальнення судової практики, у ході якого опрацьовано понад 1000 судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, результати анкетування 123 суддів, 95 прокурорів,

108 адвокатів і 82 науково-педагогічних працівників усіх регіонів України (усього 408 респондентів).

Новизна наукових положень роботи визначається тим, що дисертація Г.Р. Крет є першою в Україні кваліфікаційною науковою працею, в якій розроблено й обґрунтовано концепцію міжнародних стандартів доказування у вітчизняному кримінальному процесі України.

Вимогам щодо наукової новизни відповідає низка сформульованих положень, які винесені на захист. Зокрема, авторкою визначено ознаки міжнародних стандартів доказування, до яких віднесено об'єктивність, соціальну зумовленість, динамічність, системність і загальнообов'язковість. На підставі характеристики кожної з них сформульовано авторське визначення поняття «міжнародні стандарти доказування» (с. 95-102); обґрунтовано доцільність здійснення класифікації міжнародних стандартів доказування за критерієм їх функціонального призначення на дві групи: стандарти формування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та стандарти формування рівня переконання, необхідного для ухвалення відповідного процесуального рішення, а також обґрунтовано їх поділ у межах кожної із запропонованих груп (с. 133-150); визначено критерії, які підлягають урахуванню судами в ході вирішення питання про допустимість/недопустимість доказів у кримінальному провадженні та відображають істотність допущеного порушення норм кримінального процесуального закону, значимість доказу для встановлення обставин, що становлять предмет доказування, позицію сторін кримінального провадження стосовно його допустимості та наслідки визнання доказу недопустимим, у тому числі в контексті вимог до судового рішення (с. 212-253); розкрито зміст сформованих у практиці ЄСПЛ міжнародних стандартів формування достовірних доказів та узагальнено їх систему, а також розкрито стан нормативного закріплення та застосування цих стандартів доказування у кримінальному процесі України, на основі чого доведено, що їх переважна більшість знайшла пряме закріплення у нормах кримінального

процесуального закону або опосередковано впливає з їх змісту (с. 266-287); розкрито зміст сформованих у практиці ЄСПЛ міжнародних стандартів формування достатньої сукупності доказів та узагальнено їх систему, а також досліджено стан нормативного закріплення і застосування цих стандартів доказування у кримінальному процесі України та констатовано притаманність вітчизняному кримінальному процесу стандарту доказування «жоден доказ не має наперед встановленої сили» (с. 290-312).

Також дисертанткою висловлено низку положень, які мають важливе наукове та прикладне значення і заслуговують на позитивну оцінку. Зокрема, до таких слід віднести твердження про те, що позиція окремих судів щодо визнання недопустимими результатів окремих слідчих (розшукових) дій, проведених слідчим, який хоча й призначений до групи слідчих відповідної постановою, однак ухвала про проведення слідчої (розшукової) дії постановлена не на його прізвище, є невиправданою, адже, як зазначає дисертантка, за змістом норм КПК питання про надання дозволу на обшук вирішується слідчим суддею, виходячи з вмотивованості клопотання слідчого, прокурора щодо необхідності його проведення. Крім того, як зазначається в дисертації, за змістом ч. 2 ст. 235 КПК України законодавець не ставить вимоги до слідчого судді про визначення конкретного слідчого, прокурора, який проводитиме таку слідчу (розшукову) дії, вказуючи лише на необхідність зазначення слідчого, прокурора, який подав клопотання про обшук (с. 229-230). Доктринальне та практичне значення мають висновки авторки дисертаційного дослідження щодо системи стандартів допустимості показань з чужих слів за законодавством України, до якої віднесено такі стандарти: 1) показання з чужих слів можуть визнаватися допустимим доказом у виняткових випадках і за умови, що вони є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів; 2) показання з чужих слів можуть визнаватися допустимим доказом у разі неможливості допитати особу, яка надала первинні пояснення; 3) показання з чужих слів можуть визнаватися допустимим доказом за наявності обставин, що можуть свідчити про

створення підозрюваним, обвинуваченим або його сприяння створенню обставин, за яких особа не може бути допитана; 4) показання з чужих слів підлягають визнанню недопустимим доказом у разі, якщо вони надаються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження (с. 253) тощо.

Наукові положення викладені несуперечливо з урахуванням ступеню їхньої новизни. Стиль їх викладення дозволяє усвідомити їхній зміст і новизну у порівнянні з раніше висловленими в науці кримінального процесу підходами щодо питань, які є предметом даного дослідження.

Основні результати та висновки, що сформульовані в дисертації, відображені в 44 наукових публікаціях, у тому числі монографії, 17 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти України, 1 науковій статті в іншому періодичному виданні з юридичного напрямку, 6 наукових статтях, опублікованих у зарубіжних періодичних виданнях з юридичного напрямку, тезах 13 доповідей і наукових повідомлень на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

Практичне значення одержаних автором дисертації результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані за різними напрямками у: – науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем кримінального процесуального доказування (про що свідчить акт впровадження Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» від 03.06.2020 р.); - у правотворчій діяльності – для вдосконалення КПК України з урахуванням міжнародних стандартів доказування (Лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 01.07.2020 р. № 04-27/12-2020/91835); - у правозастосовній діяльності судів – під час вивчення судової практики і підготовки рекомендаційних роз'яснень місцевим загальним судам (Акт

Касаційного кримінального суду у складі ВС від 09.06.2020 р. № 322/0/158-20); - у навчальному процесі – при підготовці навчальних програм і лекцій, проведенні практичних і семінарських занять з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Теорія доказів», «Актуальні проблеми кримінального процесу» та інших (Акт Національного університету «Острозька академія» від 17.06.2020 р., Акт Приватного вищого навчального закладу «Університет Короля Данила» від 03.06.2020 р.).

Зміст дисертації та її оформлення. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають чотирнадцять підрозділів, які містять шістнадцять пунктів, висновків, списку використаних джерел (852 найменування) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 530 сторінок, з яких основний текст – 402 сторінки.

Логічно побудований план дисертації дозволив її автору досить повно і всебічно дослідити проблему міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі України, виконати завдання і досягнути мети дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено ступінь її наукової розробки; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, впровадження, публікації; означено структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі» складається з трьох підрозділів і присвячений розкриттю стану наукової розробки цієї проблематики в науці кримінального процесу, визначенню методологічних основ дослідження та встановленню місця стандартів доказування в системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування.

У підрозділі 1.1. *«Наукова розробленість проблематики міжнародних стандартів доказування в доктрині кримінального процесу»* відзначається, що

значна увага в доктрині кримінального процесу країн як англосаксонської, так і романо-германської правових систем присвячена дослідженню теоретичних і практичних аспектів проблематики притаманних їм стандартів доказування (с. 27). Авторкою виокремлюються напрями дослідження проблеми стандартів доказування в національній кримінальній процесуальній науці. Констатується, що у вітчизняній доктрині порівняльно-правові дослідження проблематики стандартів доказування здійснюються за двома напрямками: 1) розкриття особливостей їх формування, розвитку та сучасного стану у кримінальному процесі окремих країн англосаксонської правової системи; 2) порівняльний аналіз поняття, сутності та системи стандартів доказування у кримінальному процесі країн англосаксонської та романо-германської правових систем (с. 34). Наприкінці підрозділу авторка визначає основні напрями дослідження міжнародних стандартів доказування: 1) розкриття поняття, сутності та системи стандартів доказування як теоретичної основи дослідження міжнародних стандартів доказування; 2) дослідження сутності міжнародних стандартів доказування та визначення їх поняття; 3) розкриття системи міжнародних стандартів доказування та здійснення їх класифікації за різними класифікаційними критеріями; 4) визначення стану нормативного закріплення міжнародних стандартів доказування у вітчизняному кримінальному процесуальному законі та їх застосування в практиці національних судів; 5) встановлення ефективності нормативного закріплення міжнародних стандартів доказування та розробка шляхів удосконалення КПК України у частині визначення їх системи і змісту (с. 35-36).

У підрозділі 1.2. *«Методологічні основи дослідження міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі»* зазначається, що діалектичний підхід дозволяє здійснити характеристику міжнародних стандартів доказування як правового явища, визначити закономірності їх формування у кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці і розкрити закономірності їх застосування національними судами (с. 41-42). Констатуючи переваги методологічного плюралізму, авторка вказує,

що останній призвів до використання в ході дослідження проблематики теорії кримінального процесуального доказування широкого кола загальних філософсько-світоглядних підходів: системного, метафізичного, генетичного, синергетичного, антропологічного, аксіологічного, феноменологічного, герменевтичного, інформаційного, комунікативного, семіотичного, функціонально-інструментального, діяльнісного, цивілізаційного тощо, внаслідок чого відбулася зміна парадигми теорії кримінального процесуального доказування (с. 42). Оскільки кримінальне процесуальне доказування являє собою діяльність пізнавальну, логічну та правову, в роботі обґрунтовано зазначається, що дослідження міжнародних стандартів доказування як правового явища, що застосовується в ньому, ґрунтується як на загальнонаукових, так і на конкретно-наукових методах (с. 47). На підставі проведеного в цьому підрозділі дослідження сформульовано висновок про те, що методологію дослідження міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі складають: 1) загальні філософсько-світоглядні підходи (діалектичний і системний, які становлять основу їх дослідження, та інші: генетичний, синергетичний, антропологічний, аксіологічний, герменевтичний, функціонально-інструментальний, діяльнісний, цивілізаційний, спрямовані на поглиблене розкриття окремих теоретичних і практичних аспектів проблематики міжнародних стандартів доказування); 2) загальні принципи наукового пізнання (методологічного плюралізму, єдності історичного та логічного, поєднання теорії і практики); 3) методи наукового пізнання: а) загальнонаукові (логічний, історичний, системно-структурний і структурно-функціональний); б) конкретно-наукові (формально-юридичний, порівняльно-правовий, соціолого-правовий методи, методи теоретико-правового моделювання і теоретико-правового прогнозування) (с. 50).

Підрозділ 1.3. «Стандарти доказування в системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування» присвячено з'ясуванню змістовного наповнення низки термінів, що мають важливе значення в аспекті дослідження проблеми стандартів доказування.

Авторка відзначає, що проведене з урахуванням етимологічного, семантичного, гносеологічного та психологічного аспектів розмежування термінів «доказування», «доведення», «доказаність» і «переконання» свідчить про тотожність у кримінальному процесі: 1) понять «доказування» та «доведення»; 2) понять «доказаність» і «переконання». У зв'язку з цим виокремлюються терміни «стандарти доказування» та «стандарти доказаності» (с. 58-59). Щодо співвідношення стандартів доказування з межами доказування, дисертантка дійшла обґрунтованого висновку про те, що стандарти доказування тісно взаємопов'язані з внутрішнім переконанням суб'єктів доказування: вони формують у суб'єкта доказування впевненість у доведеності всіх обставин кримінального провадження, які підлягають встановленню для прийняття відповідного процесуального рішення, за допомогою належних, допустимих і достовірних доказів та рівень внутрішнього переконання щодо їх достатності, необхідний для ухвалення цього рішення. Оскільки стандарти доказування вказують на сукупність умов, дотримання яких забезпечує ухвалення законного й обґрунтованого процесуального рішення, вони не можуть ототожнюватися з межами доказування (с. 65).

Розділ 2 «Теоретико-правові основи визначення правової природи і системи міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі» складається із чотирьох підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Стандарти доказування як теоретична основа формування концепції міжнародних стандартів доказування» включає два пункти, в яких досліджено систему та зміст стандартів доказування в кримінальному процесі країн англосаксонської правової системи.

Пункт 2.1.1. «Стандарти доказування в законодавстві, судовій практиці і доктрині кримінального процесу країн англосаксонської правової системи» присвячено аналізу окремих видів стандартів доказування. В роботі відмічається, що стандарти доказування «обґрунтована підозра», «розумно вважати» («розумні/обґрунтовані підстави вважати»), «ймовірна причина»

(«достатня підстава»), «окремі достовірні докази», «достатність доказів» і «повітря реальності» стосуються проведення окремих процесуальних дій або ухвалення окремих процесуальних рішень, у зв'язку з чим характеризуються допоміжним характером у вирішенні завдань кримінального процесу. При цьому кожному з них, як зазначає авторка цієї роботи, притаманний власний зміст і сфера застосування, визначені або в положеннях кримінального процесуального законодавства, або в судовій практиці. Вказані стандарти доказування вимагають меншого ступеня ймовірності, ніж стандарти доказування, які підлягають застосуванню під час постановлення кінцевих процесуальних рішень (зокрема, «поза розумним сумнівом» і «баланс ймовірностей») (с. 88). На підставі проведеного дослідження зроблено висновки про те, що країнам англосаксонської правової системи притаманна відмінність у визначенні системи стандартів доказування, зумовлена особливостями їх формування в судовій практиці кожної з країн. У цілому вона складається з двох основних стандартів доказування, які стосуються ухвалення кінцевого процесуального рішення: «баланс ймовірностей» («перевага доказів») та «поза розумним сумнівом». Окрім того, у системі стандартів доказування в США виокремлюється проміжний стандарт «зрозумілі та переконливі докази», а в Канаді – «доказ, що породжує розумний сумнів», якому водночас не надається характеру проміжного стандарту доказування. Інші стандарти доказування застосовуються у кримінальному процесі країн англосаксонської правової системи або в ході проведення окремих процесуальних дій («обґрунтована підозра», «розумно вважати» («розумні/обґрунтовані підстави вважати»), «ймовірна причина» («достатня підстава»)), або в окремих стадіях кримінального процесу («окремі достовірні докази», «достатність доказів», «повітря реальності»), у зв'язку з чим є, по суті, допоміжними по відношенню до вказаних основних стандартів доказування (с. 88-89).

У пункті 2.1.2. *«Поняття та система стандартів доказування в доктрині вітчизняного кримінального процесу»* обґрунтовано, що стандарти

доказування характеризуються ознаками об'єктивності, соціальної зумовленості, динамічності, системності та загальнообов'язковості. В роботі розкрито зміст кожної з цих ознак, а саме - об'єктивність – вони закріплені в нормах кримінального процесуального закону та сформовані в судовій практиці ВС; соціальна зумовленість – необхідність їх існування зумовлюється завданнями кримінального провадження, визначеними ст. 2 КПК України; динамічність – вони постійно розвиваються та уточнюються, а їх коло – розширюється за рахунок удосконалення як норм кримінального процесуального закону, так і судової практики; системність – у своїй сукупності вони являють собою систему правил, які перебувають у тісному взаємозв'язку та підлягають застосуванню залежно від змісту правовідносин, що виникли під час кримінального процесуального доказування; загальнообов'язковість – вони є загальними під час доказування в будь-якому кримінальному провадженні та обов'язковими для суб'єктів кримінального процесуального доказування (с. 95). На підставі проведеного дослідження в дисертації сформульовано висновок про те, що стандарти доказування являють собою систему закріплених у нормах кримінального процесуального закону та сформованих у судовій практиці ВС правил, які забезпечують формування суб'єктом доказування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та досягнення за результатами їх оцінки рівня переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення. Система стандартів доказування включає в себе як стандарти доказаності («достатня підстава», «обґрунтована підозра» та «поза розумним сумнівом»), так і інші стандарти доказування, які ґрунтуються на понятті кримінального процесуального доказування та забезпечують формування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів (с. 102).

У підрозділі 2.2. *«Поняття та сутність міжнародних стандартів доказування»* обґрунтовано, що їх сутність підлягає встановленню за допомогою притаманних їм ознакам. Дисертанткою виокремлюються конвенційний та інституційний механізми формування міжнародних

стандартів доказування. Конвенційний механізм їх формування, як зазначено в дисертації, утворюють положення міжнародно-правових актів, які закріплюють міжнародні стандарти прав людини у сфері здійснення кримінального судочинства: право на справедливий судовий розгляд, право на свободу та особисту недоторканність, заборону катування, право на повагу до особистого та сімейного життя, житла і таємницю листування тощо. Інституційний механізм формування міжнародних стандартів доказування утворює практика міжнародних судових інституцій, які створені та функціонують на основі міжнародних договорів (с. 109). В якості підсумку дослідження в цій частині дисертації авторка формулює поняття міжнародних стандартів доказування як системи закріплених у нормах міжнародних договорів, ратифікованих Україною, та сформованих у практиці міжнародних судових інституцій, юрисдикція яких визнана Україною, правил, що забезпечують формування суб'єктом доказування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та досягнення за результатами їх оцінки рівня переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення (с. 113).

У підрозділі 2.3. *«Міжнародні стандарти доказування в системі стандартів справедливого правосуддя»* зазначається, що аналіз положень міжнародно-правових актів і судової практики міжнародних судових інституцій, зокрема ЄСПЛ, свідчить про тісний взаємозв'язок і взаємозалежність міжнародних стандартів справедливого правосуддя та низки міжнародних стандартів доказування. З однієї сторони, міжнародні стандарти справедливого правосуддя, будучи елементами права на справедливий судовий розгляд, є основою для виокремлення міжнародних стандартів доказування. З іншої сторони, міжнародні стандарти доказування охоплюються міжнародними стандартами справедливого правосуддя, розширюючи, конкретизуючи та уточнюючи їх зміст у частині формування суб'єктом доказування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та досягнення за результатами їх оцінки рівня

переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення (с. 133).

У підрозділі 2.4. «Класифікація міжнародних стандартів доказування» здійснено класифікацію за такими критеріями: 1) за територією дії: універсальні та регіональні; 2) за суб'єктом встановлення: стандарти, що формуються в діяльності міжнародних організацій, і стандарти, що формуються в практиці міжнародних судових інституцій; 3) за колом адресатів: загальні, які стосуються всіх суб'єктів кримінального процесуального доказування, та спеціальні, які стосуються окремих його суб'єктів; 4) за ступенем визначеності змісту: абсолютно визначені та відносно визначені; 5) за порядком кримінального провадження: стандарти доказування, які застосовуються під час здійснення кримінального провадження в загальному порядку, стандарти доказування, які використовуються в ході здійснення кримінального провадження в спрощених порядках, і стандарти доказування, які застосовуються під час здійснення кримінального провадження в особливих порядках; 6) за функціональним призначенням: стандарти формування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів та стандарти формування рівня переконання, необхідного для ухвалення відповідного процесуального рішення (с. 133-150).

Розділ 3 «Міжнародні стандарти формування достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів, їх нормативне закріплення та застосування у кримінальному процесі України» складається з чотирьох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Стандарти формування належних доказів» включає два пункти.

У пункті 3.1.1 «Система міжнародних стандартів формування належних доказів» досліджено стандарти, що напрацьовано в практиці ЄСПЛ, а саме - 1) оцінка доказів з точки зору їх належності є обов'язком національних судів; 2) з точки зору належності оцінці підлягають як наявні докази, так і докази, які

подаються стороною захисту (зокрема, висновок експерта) або про отримання яких заявлено клопотання (зокрема, клопотання про допит свідків та експертів); 3) оцінюючи належність доказів, у тому числі тих, що подаються стороною захисту або про отримання яких стороною захисту заявлено клопотання, національні суди повинні з'ясувати їх значимість для встановлення фактів/обставин кримінального провадження; 4) національні суди вправі відмовити стороні захисту в поданні доказів або задоволенні клопотання про їх отримання лише у разі визнання таких доказів неналежними; 5) покладення на сторону захисту тягара доказування належності доказів, які подаються нею або про отримання яких нею заявлено клопотання; 6) відмова національних судів стороні захисту в поданні доказів або задоволенні клопотання про їх отримання без обґрунтування неналежності доказів призводить до обмеження права на захист, несумісного з гарантіями справедливого судового розгляду, закріпленими ст. 6 Конвенції; 7) забезпечення використання доказів для підтвердження достовірності чи недостовірності інших доказів; 8) відображення національними судами оцінки доказів з точки зору їх належності та її мотивів в ухвалюваних судових рішеннях (с. 151-163).

У пункті 3.1.2. *«Стандарти формування належних доказів у кримінальному процесі України»* на основі норм вітчизняного кримінального процесуального закону та теоретичних підходів досліджено зміст належності доказів і виокремлено низку аспектів, пов'язаних з розумінням належних доказів, що відповідають міжнародним стандартам їх формування. Визначено коло міжнародних стандартів формування належних доказів, які знаходять пряме та опосередковане закріплення у КПК України або ґрунтуються на його нормах. Дисертанткою обґрунтовано, що у вітчизняному кримінальному процесуальному законі знайшли пряме закріплення чотири міжнародні стандарти формування належних доказів: 1) оцінка доказів з точки зору їх належності є обов'язком національних судів; 2) забезпечення використання доказів для підтвердження достовірності чи недостовірності інших доказів; 3)

покладення на сторону захисту тягаря доказування належності доказів, що подаються нею або про отримання яких нею заявлено клопотання, який уточнено шляхом покладення на сторону обвинувачення тягаря доказування належності доказів, що подаються нею; 4) відображення національними судами оцінки доказів з точки зору їх належності та її мотивів в ухвалюваних судових рішеннях (с. 178).

Підрозділ 3.2. «Стандарти формування допустимих доказів» включає два пункти.

У пункті 3.2.1. *«Система міжнародних стандартів формування допустимих доказів»* досліджено практику ЄСПЛ, на підставі чого дисертанткою виокремлено напрацьовані ним міжнародні стандарти формування допустимих доказів: 1) оцінка доказів з точки зору їх допустимості є обов'язком національних судів; 2) отримання доказів внаслідок застосування актів насильства, жорстокості або інших форм поводження, які можна характеризувати як катування, призводить до безумовного визнання їх недопустимими і застосування правила «плодів отруєного дерева» до отриманих на їх основі доказів; 3) отримання доказів внаслідок застосування актів насильства, жорстокості або інших форм поводження, які досягли мінімального рівня жорстокості, але не можуть характеризуватися як катування, призводить до визнання їх недопустимими; 4) під час здійснення оцінки таких доказів з точки зору їх допустимості національні суди повинні враховувати наявність законної мети поводження та співмірність застосованих заходів вимогам ситуації; 5) докази, отримані з порушенням права обвинуваченого мовчати і не свідчити проти себе, у тому числі показання особи, яка в подальшому була визнана обвинуваченим, підлягають визнанню недопустимими; 6) докази, отримані з порушенням права обвинуваченого допитувати свідків, що свідчать проти нього, або вимагати їх допиту, підлягають визнанню недопустимими у разі порушення процесуального порядку проведення перехресного допиту, яке істотно обмежило таке право обвинуваченого; 7) докази, отримані внаслідок провокації злочину,

підлягають визнанню недопустимими; 8) відмова у відкритті матеріалів кримінального провадження, у тому числі секретних, яка не супроводжувалася відповідними процедурними гарантіями і не була достатньо обґрунтованою, призводить до визнання доказів недопустимими; 9) докази, отримані з істотним порушенням порядку проведення процесуальних дій, спрямованих на їх одержання, та/або з істотним порушенням права на захист, підлягають визнанню недопустимими; 10) докази, отримані внаслідок втручання в право на повагу до особистого та сімейного життя, житла і таємниці листування, підлягають визнанню недопустимими у випадках, коли таке втручання: а) здійснене не «згідно із законом» (допущене істотне порушення вимог національного законодавства щодо проведення процесуальних дій, у ході яких отримано докази; застосований захід втручання не передбачено нормами національного законодавства; порушено вимогу передбачуваності; порушено гарантії прав особи, до якої застосовувався захід втручання); б) здійснювалося з метою, не передбаченою у п. 2 ст. 8 Конвенції; в) не було необхідним у демократичному суспільстві (не існувало нагальної потреби втручання у вказане право особи; порушено принцип пропорційності втручання; порушено вимогу тимчасового характеру втручання) (с. 179-211).

У пункті 3.2.2. «Стандарти формування допустимих доказів у кримінальному процесі України» встановлено зміст допустимості доказів, запропоновано авторський підхід до поділу нормативно закріплених підстав визнання доказів недопустимими. Виокремлено три групи підстав визнання доказів недопустимими: 1) отримання доказів внаслідок істотного порушення прав та свобод людини; 2) отримання доказів внаслідок інших істотних порушень норм кримінального процесуального закону; 3) допущення істотних порушень норм кримінального процесуального закону, які не пов'язані з отриманням доказів. Дисертанткою сформульовано ряд пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині імплементації міжнародних стандартів формування допустимих доказів, а також виокремлено стандарти

допустимості показань з чужих слів. До їх числа в дисертації віднесено: 1) показання з чужих слів можуть визнаватися допустимим доказом у виняткових випадках і за умови, що вони є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів; 2) показання з чужих слів можуть визнаватися допустимим доказом у разі неможливості допитати особу, яка надала первинні пояснення; 3) показання з чужих слів можуть визнаватися допустимим доказом за наявності обставин, що можуть свідчити про створення підозрюваним, обвинуваченим або його сприяння створенню обставин, за яких особа не може бути допитана; 4) показання з чужих слів підлягають визнанню недопустимим доказом у разі, якщо вони надаються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження (с. 253).

Підрозділ 3.3. «Стандарти формування достовірних доказів» складається з двох пунктів.

У пункті 3.3.1. *«Система міжнародних стандартів формування достовірних доказів»* виокремлено та проаналізовано сформовані в практиці ЄСПЛ міжнародні стандарти формування достовірних доказів: 1) оцінка доказів з точки зору їх достовірності є обов'язком національних судів; 2) національні суди зобов'язані забезпечити стороні захисту можливість оспорити докази сторони обвинувачення з метою перевірки їх достовірності (зокрема, шляхом допиту свідків обвинувачення, виклику та допиту свідків захисту, подання висновків експерта, складених за дорученням сторони захисту); 3) показання відсутніх свідків і показання зі слів інших осіб підлягають використанню національними судами з урахуванням: а) вагомості підстав для неявки свідка в судові засідання і, відповідно, для прийняття як доказу неперевіраних показань свідка, який не з'явився; б) значимості цих показань для ухвалення стосовно обвинуваченого обвинувального вироку (чи є цей доказ єдиним або вирішальним); в) наявності достатніх урівноважуючих

факторів, у тому числі процесуальних гарантій для сторони захисту; 4) показання анонімних свідків підлягають використанню національними судами виключно за умови забезпечення співмірності інтересів сторін обвинувачення та захисту, врівноваження можливостей останньої за допомогою судової процедури і не можуть бути єдиним або вирішальним доказом, покладеним в основу обвинувального вироку; 5) визнавальні показання обвинуваченого, показання свідків і потерпілих, отримані за обставин, що свідчать про застосування щодо них катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, є недостовірними; 6) за наявності суперечливості в доказах національні суди зобов'язані її усунути, а в разі неможливості її усунення – тлумачити будь-які сумніви на користь обвинуваченого; 7) у разі виникнення сумнівів щодо достовірності доказу відповідно зростає необхідність підтвердження його за допомогою інших доказів (с. 254-266).

У пункті 3.3.2. *«Стандарти формування достовірних доказів у кримінальному процесі України»* здійснено аналіз чинного законодавства України та практики його застосування, на підставі чого в дисертації констатовано, що переважна більшість напрацьованих у практиці ЄСПЛ міжнародних стандартів формування достовірних доказів знайшла пряме закріплення в нормах КПК України або опосередковано впливають з їх змісту. Так, як вказує дисертантка, нормами кримінального процесуального закону закріплені такі міжнародні стандарти: 1) оцінка доказів з точки зору їх достовірності є обов'язком національних судів; 2) національні суди зобов'язані забезпечити стороні захисту можливість оспорити докази сторони обвинувачення з метою перевірки їх достовірності (зокрема, шляхом допиту свідків обвинувачення, виклику та допиту свідків захисту, подання висновків експерта, складених за дорученням сторони захисту); 3) за наявності суперечливості в доказах національні суди зобов'язані її усунути, а в разі неможливості її усунення – тлумачити будь-які сумніви на користь

обвинуваченого. Окремі міжнародні стандарти формування достовірних доказів у КПК України знайшли часткове закріплення (с. 286-287).

Підрозділ 3.4. «Стандарти формування достатньої сукупності доказів» містить два пункти.

У пункті 3.4.1. «Система міжнародних стандартів формування достатньої сукупності доказів» встановлено, що в практиці ЄСПЛ напрацьовано наступні стандарти: 1) оцінка доказів з точки зору їх достатності є обов'язком національних судів; 2) неможливість надання судом апеляційної інстанції іншої оцінки змісту доказів, досліджених судом першої інстанції (іншого їх тлумачення), за умови, якщо вони не були предметом безпосереднього дослідження під час апеляційного розгляду; 3) неприпустимість обґрунтування судового рішення, яким встановлюється винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, на основі єдиного доказу; 4) докази, які використовуються для ухвалення судового рішення, повинні перебувати у тісному логічному взаємозв'язку; 5) взаємозв'язок доказів повинен носити об'єктивний характер; 6) сукупність доказів повинна характеризуватися ієрархічною побудовою. Дисертанткою надано характеристику цих стандартів (с. 287-299).

У пункті 3.4.2. «Стандарти формування достатньої сукупності доказів у кримінальному процесі України» обґрунтовано висновок про те, що у вітчизняному кримінальному процесуальному законі знайшли закріплення три міжнародні стандарти формування достатньої сукупності: 1) оцінка доказів з точки зору їх достатності є обов'язком національних судів; 2) неможливість надання судом апеляційної інстанції іншої оцінки змісту доказів, досліджених судом першої інстанції (іншого їх тлумачення), за умови, якщо вони не були предметом безпосереднього дослідження під час апеляційного розгляду (при цьому в практиці національних судів наведений стандарт доказування знайшов більш широкого тлумачення); 3) докази, які використовуються для ухвалення судового рішення, повинні перебувати у тісному логічному взаємозв'язку. Інші міжнародні стандарти формування достатньої сукупності

доказів, зазначає дисертантка, або опосередковано закріплюються нормами КПК України, або ґрунтуються на них (с. 311-312).

Розділ 4 «Міжнародні стандарти формування рівня переконання, необхідного для прийняття відповідного процесуального рішення, їх нормативне закріплення та застосування у кримінальному процесі України» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 4.1. «Стандарт доказування «обґрунтована підозра» містить два пункти.

У пункті 4.1.1. «Загальна характеристика міжнародного стандарту доказування «обґрунтована підозра» з'ясовано зміст стандарту доказування «обґрунтована підозра» в практиці ЄСПЛ: 1) обґрунтована підозра передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача у тому, що відповідна особа могла вчинити діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, відповідальність за яке на момент його вчинення встановлювалася нормами КК; 2) обґрунтована підозра повинна ґрунтуватися на усіх обставинах кримінального провадження, встановлених на момент затримання особи, взяття її під варту або продовження строку тримання під вартою, та наданих стороною обвинувачення доказах, достатніх у своїй сукупності для ухвалення відповідного рішення, і не може ґрунтуватися на припущеннях; 3) існування обґрунтованої підозри встановлюється національними судами і відображається в судових рішеннях шляхом наведення змісту підозри, обставин справи і доказів, які дозволяють обґрунтовано підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення; 4) обґрунтована підозра є неодмінною, але не єдиною умовою законності затримання особи, її взяття під варту та продовження строків тримання під вартою: вказані запобіжні заходи підлягають застосуванню за наявності не лише обґрунтованої підозри щодо вчинення особою кримінального правопорушення, але й достатніх підстав для їх застосування; 5) тягар доказування наявності обґрунтованої підозри покладається на сторону обвинувачення та не може перекладатися на сторону

захисту, але у разі наведення нею доводів на спростування існування обґрунтованої підозри національні суди повинні надати їм належну оцінку в судових рішеннях (с. 313-323).

У пункті 4.1.2. *«Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному процесі України»* на підставі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства, практики його застосування та доктринальних позицій обґрунтовано тезу про те, що стандарт доказування «обґрунтована підозра» являє собою нормативно закріплене правило, що відображає можливість ухвалення низки процесуальних рішень, передбачених нормами кримінального процесуального закону, лише за умови доведення стороною обвинувачення обґрунтованості припущення про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення на рівні, необхідному для постановлення відповідного процесуального рішення. Закріпивши стандарт доказування «обґрунтована підозра» у вітчизняному кримінальному процесуальному законі, як зазначає дисертантка, законодавець, з однієї сторони, дотримується його критеріїв, сформованих у практиці ЄСПЛ, а з іншої, – дещо відходить від визначеної ним сфери застосування вказаного стандарту доказування. Так, стандарт доказування «обґрунтована підозра», з урахуванням його змісту, підлягає застосуванню під час: 1) ухвалення слідчим суддею рішення про застосування низки заходів забезпечення кримінального провадження: тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, арешту майна у випадках, передбачених пунктами 3 і 4 ч. 2 ст. 170 КПК України, затримання особи, запобіжних заходів; 2) складання прокурором або слідчим за погодженням з прокурором письмового повідомлення про підозру (с. 334-335).

Підрозділ 4.2. *«Стандарт доказування «достатня підстава»* включає два пункти, в яких розкрито його зміст з урахуванням практики ЄСПЛ.

У пункті 4.2.1. *«Загальна характеристика міжнародного стандарту доказування «достатня підстава»* доведено, що в практиці ЄСПЛ стандарт доказування «достатня підстава» характеризується такими критеріями: 1)

достатня підстава відображає рівень переконання щодо ймовірності настання встановленого нормами національного кримінального процесуального законодавства держави-учасниці Конвенції ризику, необхідний для ухвалення національними судами рішення про затримання, взяття під варту та продовження строків тримання під вартою; 2) наявність достатньої підстави повинна підтверджуватися сукупністю конкретних фактів, які встановлені національними судами у ході кримінального провадження, наведені з відповідним обґрунтуванням в їх процесуальних рішеннях і відображають ймовірність настання такого ризику; 3) наявність достатньої підстави встановлюється національними судами шляхом дослідження всіх фактів і доказів, які свідчать на користь тримання заявника під вартою або проти цього, та їх переконливої демонстрації в судових рішеннях; 4) за відсутності достатньої підстави для тримання заявника під вартою він підлягає негайному звільненню; 5) тягар доказування наявності достатньої підстави покладається на національні органи і не може перекладатися на сторону захисту, але у разі наведення нею доводів на спростування наявності достатньої підстави національні суди повинні здійснити їх ретельну перевірку та навести їх аналіз у своїх судових рішеннях (с. 347-348).

У підрозділі 4.2.2. «Стандарт доказування «достатня підстава» у кримінальному процесі України» досліджено випадки використання терміну «достатні підстави» у КПК України та визначено сферу застосування цього стандарту. В дисертації наведено визначення, відповідно до якого стандарт доказування «достатня підстава» являє собою нормативно закріплене правило, що відображає можливість ухвалення низки процесуальних рішень, передбачених нормами кримінального процесуального закону, лише за умови формування в суб'єктів, уповноважених на їх прийняття, переконаності в наявності фактичної основи для ухвалення відповідного процесуального рішення та його відповідності потребам кримінального процесуального доказування на рівні, необхідному для ухвалення такого процесуального

рішення. Встановлення наявності/відсутності достатніх підстав для ухвалення відповідного процесуального рішення забезпечує його законність (с. 365).

Підрозділ 4.3. «Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» складається з двох пунктів.

У пункті 4.3.1. «Загальна характеристика міжнародного стандарту доказування «поза розумним сумнівом» встановлено, що цей стандарт доказування закріплюється положеннями низки міжнародно-правових актів, які врегульовують здійснення доказування в МКС і міжнародних кримінальних судах ad hoc, зокрема МТКЮ, що пояснюється здійсненням ними розгляду кримінальних справ по суті. Положення міжнародно-правових актів, які врегульовують порядок розгляду справ ЄСПЛ, не містять вказівок на стандарт доказування «поза розумним сумнівом», у зв'язку з чим він є надбанням прецедентної практики Суду. Дисертанткою справедливо зазначається, що поступово розвиваючись у практиці ЄСПЛ, він на сьогодні сформувався як стандарт доказування, що має автономне значення, передбачає доведення обставин з урахуванням сукупності ознак чи неспростованих презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою, та дозволяє встановити факт порушення Конвенції на основі оцінки сукупності наявних доказів (с. 376-377).

У пункті 4.3.2. «Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі України» авторкою зазначається, що у нормативно закріпленому розумінні стандарт доказування «поза розумним сумнівом» стосується лише доказування винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, будучи при цьому елементом презумпції невинуватості. Водночас поступовий відхід від такого розуміння дозволить використовувати вказаний стандарт доказування з урахуванням практики ЄСПЛ, під час оцінки доказів для визначення встановленості всіх обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. З огляду на це в дисертації запропоновано розширити зміст стандарту доказування «поза розумним сумнівом»-у кримінальному процесуальному доказуванні шляхом доповнення

ст. 92 КПК України ч. 3, яка б містила вказівку на необхідність встановлення поза розумним сумнівом усіх зазначених у ч. 1 ст. 91 обставин, які становлять предмет доказування у кримінальному провадженні (с. 388)

Завершують основний текст роботи *Висновки* до дисертації, які відповідають висновкам у авторефераті.

По тексту дисертації її автор досить вдало використав результати проведеного анкетування практичних працівників та науковців.

Робота містить *додатки*, серед яких пропозиції щодо внесення змін і доповнень до КПК України, список публікацій здобувача за темою дисертації, Узагальнення результатів анкетування суддів місцевих та апеляційних судів, слідчих, прокурорів, адвокатів і науково-педагогічних працівників (усього 408 респондентів), акти впровадження наукових розробок Г.Р. Крет, список опублікованих робіт дисертантки.

Список використаних джерел містить 852 найменування, що розмішені у алфавітному порядку.

Ознайомлення з текстом докторської дисертації Г.Р. Крет дозволяє надати їй позитивну оцінку і зазначити, що вона становить істотний вклад в науку кримінального процесу. Адже у результаті дисертаційного дослідження розв'язана конкретна наукова проблема, що має важливе значення для науки і практики кримінального процесу, - розроблено концепцію міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі України.

Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертаційній роботі Г.Р. Крет, можуть бути використані для більш поглибленого їх дослідження в межах кандидатських та докторських дисертацій і монографій, підготовки навчально-методичних матеріалів, наукових статей, а також формулювання і внесення пропозицій щодо подальшого удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації. У ньому адекватно і стисло відображені положення щодо кожного із вищезазначених структурних елементів дисертаційної роботи.

У результаті вивчення дисертації текстових запозичень без посилання на джерело не виявлено.

Надаючи позитивну оцінку дисертаційній роботі Г.Р. Крет та відзначаючи наукові досягнення її авторки, слід, разом з тим, зазначити, що окремі висновки дисертантки породжують певні викликають запитання, зауваження та потребують додаткової аргументації, що може слугувати підґрунтям наукової дискусії під час захисту цієї роботи .

Зауваження.

1. На с. 222- 223 дисертації обґрунтовується пропозиція щодо внесення змін та доповнень до статті 290 КПК стосовно не відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження, які були підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Текст пропонованого положення статті 290 КПК викладено в додатках на с. 491 дисертації: «статтю 290 доповнити частиною 2-1 у такій редакції: «2-1. Прокурор або слідчий за його дорученням відмовляє в наданні наявних у його розпорядженні матеріалів кримінального провадження, які не були розсекречені у порядку, встановленому законодавством, і вживає заходів до їх розсекречення. Відмова у відкритті таких матеріалів повинна бути обґрунтованою». На думку офіційного опонента запропонована редакція вказаного положення за умови її сприйняття законодавцем призведе до того, що невідкриття стороною обвинувачення на етапі виконання вимог статті 290 КПК матеріалів кримінального провадження, які були підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, набуде характеру ординарної процедури.

2. На с. 293-294 дисертації авторка характеризує такий міжнародний стандарт формування достатньої сукупності доказів як неможливість надання судом апеляційної інстанції іншої оцінки змісту доказів, досліджених судом першої інстанції, за умови, якщо вони не були предметом безпосереднього дослідження під час апеляційного розгляду. Аналогічний стандарт виділяється і за законодавством України (с. 311 дисертації). Така позиція дисертантки викликає

сумніви, адже йдеться, по суті, про встановлення певних меж для суду апеляційної інстанції в частині здійснення ним оцінки доказів, якщо вони не досліджуються безпосередньо. На погляд опонента, такі обмеження обумовлюються засадою безпосередності, нормативний зміст якої включає положення щодо безпосереднього дослідження судом доказів як необхідного підґрунтя формування переконання судді. Ці положення, можливо, складають зміст окремого стандарту доказування, проте віднесення їх саме до стандартів формування достатньої сукупності доказів потребує додаткової аргументації.

3. Підтримуючи дисертантку у її оцінці використання у ч. 2 ст. 206 КПК словосполучення «обґрунтована підозра» як такого, що не стосується однойменного стандарту доказування (с. 331-332), необхідним у той же час видається зазначити, що незрозумілою залишилася її позиція стосовно чинної редакції цієї частини статті 206 КПК. Адже, на погляд опонента, отримання слідчим суддею відомостей про те, що особа позбавлена свободи в незаконний спосіб вимагає від нього негайного реагування, що обумовлено правозахисним характером його процесуальної функції. Тож, залишення в цій частині статті 206 КПК посилання на те, що такі відомості мають створювати у слідчого судді обґрунтовану підозру видається неправильним.

4. Аналізуючи сферу застосування в національному кримінальному процесі стандарту доказування «обґрунтована підозра», дисертантка доходить висновку про те, що він підлягає застосуванню під час: 1) ухвалення слідчим суддею рішення про застосування низки заходів забезпечення кримінального провадження: тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, арешту майна у випадках, передбачених пунктами 3 і 4 ч. 2 ст. 170 КПК України, затримання особи, запобіжних заходів; 2) складання прокурором або слідчим за погодженням з прокурором письмового повідомлення про підозру (с. 335). З огляду на це, викликає інтерес позиція дисертантки стосовно можливості застосування цього стандарту до початку кримінального провадження, а саме – під час законного затримання в порядку ст. 207 КПК.

5. На с. 487 дисертації (додаток 1) сформульована пропозиція авторки стосовно доповнення статті 92 КПК частиною 3 у такій редакції: «3. Вказані в частині першій статті 91 цього Кодексу обставини вважаються встановленими і можуть бути використані під час ухвалення *процесуального рішення*, якщо вони доведені в порядку, встановленому цієї статтею, та встановлені на основі оцінки доказів поза розумним сумнівом». У зв'язку з цим виникає питання щодо застосування наведеної пропозиції в доказуванні в судово-контрольних провадженнях, зокрема, при вирішенні слідчим суддею питань застосування запобіжних заходів, надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій. Адже, локальний предмет доказування в цих провадженнях передбачає застосування таких стандартів доказування як «обґрунтована підозра» та «достатні підстави», що, в тому числі, стосуються й окремих обставин, передбачених статтею 91 КПК.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що вказані зауваження відображають власні погляди опонента і стосуються питань, що мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи, яка містить низку теоретичних положень, що відповідають вимогам наукової новизни, становлять істотний вклад в науку кримінального процесу, мають важливе доктринальне та прикладне значення.

Висновки:

1. Дисертація Крет Галини Романівни «Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають значення для подальшого розвитку науки кримінального процесу та розв'язують наукову проблему, яка полягає у формуванні концепції міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі України.

2. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова

діяльність, а також пунктам 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН № 40 від 12.01.2017 р.

3. Здобувач – Крет Галина Романівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність».

Офіційний опонент -

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
заслужений діяч науки і техніки України

[Handwritten signature]

О.Г. Шило

10 грудня 2020 року

Підпис	<i>Шило О.Г.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>[Signature]</i>
« 10 »	12. 2020 р.